

Oskuld och klätterträd

Om livsberättelser och livsrum

FATANEH FARAHANI är doktorand vid etnologiska institutionen, Stockholms universitet och arbetar på en avhandling om iransk-födda svenska kvinnors sexualitet.

Shirin: Jag minns att vi hade ett fikonträd hemma. Jag vet inte hur, men på något sätt lyckades jag klättra upp i det, men när jag skulle klättra ner jag blev så rädd. Höjden skrämde mig. Jag var runt åtta-nio år gammal. Jag minns att min mor och min mormor stod vid trädet. Min mormor sa, "Om hon ramslar kommer hon förlora sin *pardeh bekarat* (oskuld, eller mer bokstavligt 'oskuldsgardin'). Jag visste inte vad *bekarat* var. Jag minns inte hur jag kom ner. Jag kommer inte ihåg om någon hjälpte mig klättra ner eller jag kom ner av mig själv. Men jag minns väldigt väl att jag rev mig i ljumsken (hon visar mig var hon menar). Vårt hus hade en stor terrass. Jag minns att mina byxor revs sönder när jag klättrade ner. Min mormor såg mycket orolig ut och bad min mor gång på gång att hon skulle kolla mig. Till slut la de mig på terrassen, jag minns det tydligt. Det var två eller tre mer människor där. Det var ingen man. Det var så *hemskt* för mig att jag även nu när jag tänker tillbaka på det får en djup känsla av obehag i magen. De drog ner mina byxor för att kolla mitt underliv och området i mitt skrev som var sårat. Min mormor grät och sa oavbrutet "Hon har säkert förlorat sin oskuld". Sedan tittade de närmare på mig. Jag var bara en liten flicka. Tre personer tittade på mitt nakna underliv. Ibland tror jag att anledningen till att jag hatar så mycket att gå till gynekologen kan vara min känsla av att ha blivit så utsatt och exponerad som jag blev den där dagen. /.../ Jag gick genom min första gynekologiska undersökning när jag var åtta eller nio år gammal. Det absurda är att inte ens i denna situation förklarade någon för mig vad "*pardeye bakarat*" var och vad som skulle hända om jag förlorar den. Dör man? Blir man handikappad? Blir man efterbliven? (Båda skrattar.)

Shirin och jag sitter i köket i hennes hem i en mellanstor stad norr om Stockholm. Hon är en av tio kvinnor som jag intervjuat för min forskning om iransk-födda svenska kvinnors sexualitet. Shirin är en verbal person och jag fascineras både av hennes sinne för humor och exceptionella berättartalangar. Efter att hon låtit mig ta del av berättelsen ovan skrattade vi som synes högt båda två. Men Shirin uttryckte också sin irritation över vad hon uppfattade som

hennes mors och mormors "okunnighet, grymhet och brist på medkänsla".

När jag nu flera månader senare tittar på mina anteckningar fylls jag återigen av motstridiga känslor och anstränger mig för att förstå vad som får en mor och mormor, som båda älskar sin dotter och barnbarn, att behandla henne så okänsligt. Vad är det som gör att den lilla flickans oskuld framstår som så mycket viktigare är hennes egen rädsla och smärta?

OSKULDENS BETYDELSE

Då jag började analysera mitt intervju-material blev det snart tydligt att samtliga mina informanter underströk oskuldens betydelse. Detta är nu inte så underligt eftersom all form av sexuell intimitet mellan två personer, som inte är förenade i äktenskap, är kriminaliserad i Iran efter revolutionen 1979. Utomäktenskapliga relationer var dessutom vare sig kulturellt eller socialt accepterade ens före revolution. Naturligtvis har dock ett sådant juridiskt, kulturellt och socialt förbud aldrig helt avhållit människor från att ägna sig åt föräktenskapliga och utanföräktenskapliga sexuella aktiviteter.

Ändå finner jag det intressant att de intervjuade kvinnorna spontant började berätta om omgivningens detaljerade förhållningsregler rörande denna oskuld. Alla har de minst en berättelse om hur de redan från tidig ålder fått rådet att akta sig för att umgås med män och vara försiktiga med fysiska aktiviteter. Vad detta samtidigt visar är hur alla dessa uttalade och outtalade föreskrifter lett till en internaliserad självkontroll som i praktiken ofta begränsat kvinnornas handlingsmöjligheter. Men i denna iakttagelse ligger också en analytisk och metodologisk

poäng. När informanterna förmedlar sina upplevelser och hågkomster tillåter de mig därför att reflektera över de taktiska medel som de brukat för att vidga sitt sociala utrymme.¹ Genom att ta avstamp i kvinnornas levnadsberättelser hoppas jag alltså kunna överbrygga den gängse uppdelningen i struktur och aktör.

VEM ÄR EN OSKULD?

En sexuellt oerfaren person kallas för oskuld, men den individ som begreppet reserverats för är så gott som alltid en kvinna.² Detta har att göra med att man på de flesta håll i världen, i både en legal och en kulturell mening, fortfarande inte erkänner att det finns något sådant som ett sexuellt umgänge mellan kvinnor. Sexuella erfarenheter förstås som heterosexuella, vaginala samlag. Feminiseringen av oskuldsbegreppet har därmed bidragit till att konservera en oskuldsdiskurs som etablerats med hjälp av en specifik sexualitetsuppfattning: föreställningen om sexualiteten som den biologiska figur där en penis penetrerar en vagina, och som i det typiska fallet innebär smärta och synliga tecken i form av blod från mödomshinnan.

Men vad är då en mödomshinna? Svaret kan formuleras som att detta är ett tunt, skört och elastiskt membran som delvis täcker slidöppningen hos flertalet, men inte alla, flickor. För det mesta, men inte alltid, går den sönder efter den första penetrationen och ofta resulterar detta i ett blodigt spår. Värt att notera är också att detta membran kan variera, inte bara när det gäller form, storlek, utseende och grad av flexibilitet (vissa kvinnor kan till och med genomföra ett heterosexuellt samlag utan att mödomshinnan spricker),

utan även såtillvida att vissa kvinnor föds helt utan mödomshinna. Det är därmed inte bara penetrationen av en penis som kan förklara att en kvinna har förlorat "sin oskuld". En saknad eller skadad mödom kan lika gärna vara följden av att kvinnan är född utan mödomshinna, eller av att hon har ägnat sig åt oförsiktiga fysiska aktiviteter eller onani.³

Den starka sociala och symboliska koppling som upprättats mellan mödomshinnan och den kvinnliga "oskulden" innebär alltså inte att dessa förhållanden ska uppfattas som identiska. En kvinna som har en sprucken mödomshinna, eller som saknar mödomshinna, är inte alls nödvändigtvis sexuellt erfaren och vice versa. Men att samtida medicinska och vetenskapliga iakttagelser visat att mödomshinnan är ett opålitligt tecken på oskuld – i den meningen att en kvinna med oskadd mödomshinna också antas vara heterosexuellt oerfaren – hindrar inte att kvinnor i många delar av världen är utsatta för risken av stigmatisering utifrån idén om att mödomshinnan är ett odiskutabelt tecken på oskuld. Detta gäller främst vissa regioner i Mellanöstern samt i diasporiska grupper i Europa och Nordamerika med ursprung i samma områden.

Trots otillräkneligheten i de fysiska indikatorerna på vem som ska betraktas som en oskuld har här sedan länge praktiserats s.k. *teste bekarat* (oskuldtester). Före bröllopsnatten inhämtar föräldrarna ett auktoriserat omdöme om döttrars jungfruliga status. Sådana officiella dokument har hjälpt många unga kvinnor som, av olika skäl, inte lämnat några blodspår på de vita lakanen under bröllopsnatten. Ibland söks sådana läkarintyg också efter bröllopsnatten, om det visat sig att de förväntade tecknen på en sprucken mödom har uteblivit.

MÖDOM OCH HEDER

Den egyptiska psykiatrikern och författaren Nawal El Saadawi är en av de som tidigast skrev om hur flickor socialiseras till kvinnor i Mellanöstern. I boken *The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World* (1977) visar hon hur familjens anseende bygger på "den väldigt fina hinna som kallas 'heder'" (ibid: 25). Enligt henne är det existensen av denna obrutna hinna som gör kvinnan till ett gångbart parti på äktenskapsmarknaden, samtidigt som det är den som begränsar deras liv i allmänhet och sexualitet i synnerhet.

Till El Saadawis mottagning söker sig unga kvinnor för att få hjälp att skapa en artificiell jungfrudom eller för att få en auktoriserad, anatomisk förklaring till varför de inte kommer att lämna blodspår på bröllopsnatten. Mot bakgrund av dessa värdjanden diskuterar hon sedan hur kvinnors föräktenskapliga sexuella erfarenheter är en ständig källa till känslor av skam, likväl som en symbol för social degradering.

En liknande ingång representeras av den marockanska sociologen Fatima Mernissi som under lång tid utmanat den dubbelmoral som präglar lagstiftning, religiösa doktriner och kulturella praktiker i Marocko. I slutet av sjuttioalet och början av åttiotalet formulerade hon två frågor som fortfarande är relevanta för att förstå de misogyna diskurser som ofta reproduceras i skilda muslimska kontexter (Mernissi 1996:38).

Den första frågan löd, vilka ekonomiska behov tjänar kvinnlig jungfrudom? och den andra, vilken nationell plan ska kvinnlig jungfrudom ses som en del av? Efter att ha analyserat det juridiska systemet och flera kulturella praktiker i Marocko fastslår hon:

Egendomligt nog är jungfrudomen en angelägenhet män emellan, i vilken kvinnor endast spelar rollen av tysta mellanhänder. /.../ Begreppen heder och jungfrudom placerar en mans prestige mellan en kvinnas ben. Det är inte genom att betvinga naturen eller genom att bestiga berg eller genom att korsa floder som en man säkerställer sin status, utan genom att kontrollera de kvinnors rörelser, vilka är relaterade till honom genom blodsband eller äktenskap och genom att förbjuda dem all kontakt med manliga främlingar. (Mernissi 1996:34).⁴

Genom att beköna de sätt varigenom "oskuld", manlighet och kvinnlighet relateras till varandra försöker Mernissi kasta ljus över de kulturella praktiker som begränsar inflytande och deras möjligheter att påverka sina. Hon försöker med andra ord att besvara inte bara frågan "vilka ekonomiska behov tjänar jungfrudomen" utan också *vems*, eller *vilkas*, ekonomiska behov den tjänar. Männens förväntan om en kvinnlig oskuld fångas så in i ett alltmer abstrakt begrepp: deras krav på kvinnlig *kyskhet*. Historiskt sett är det detta krav som bidragit till uppdelningen mellan ärbara och vanhedrade kvinnor, mellan madonnor och horor. Kvinnor som utmanar detta krav, som inte vill eller kan leva upp till alla de föreställningar och praktiker som reglerar den kvinnliga kyskheten, eller som helt enkelt misslyckats med att bevisa sin sexuella avhållsamhet, har alla erhållit en lägre status.

OSKULD OCH KLÄTTERTRÄD

Så hur var det nu med flickan som föll ned från klätterträdet, var de äldre kvinnornas bristande omsorger ett uttryck för deras "okunnighet, grymhet och brist på medkänsla"? Det tror jag inte. Tvärtom menar jag att kvinnornas agerande kan förklaras just utifrån det dominerande

kravet på kvinnors jungfrulighet. Att säkerställa Shirins mödomshinna blir viktigare än att se till både hennes faktiska skada och hennes rädsla. Shirin giftasbarhet, hennes värde på äktenskapsmarknaden, är i moderns och mormoderns ögon beroende av att hon i framtiden kan passera som en "oskuld". Det som motiverar de bristande omsorgerna om den lilla flickan är alltså paradoxalt nog omsorgen om den unga kvinnan, tillsammans med antagandet att män föredrar att gifta sig med jungfrur.

Shirins berättelse visar således på ett av de sätt varigenom jungfrudomens disciplinerande maktsystem kommer till uttryck i kvinnors handlande, många gånger tvärs över generationerna. Det handlar om att få den lilla flickan att införliva ett intrikat system av gränser, restriktioner och förbud. Men det handlar också om att få modern och mormodern att se som sin uppgift att vara de som i sin dagliga gärning övervakar och underlättar denna socialisation. Som framgår av intervju-citatet har vikten av mödomshinnan bevarande ett stort inflytande på flickors lekar och kvinnors rörelser, och i förlängningen också på deras drömmar och framtidsplaner. I de kontexter som är i fokus för mitt avhandlingsarbete, är jungfrudomen den mest betydande och värdefulla gåva en kvinna kan erbjuda sin man. Ingen annan kvalifikation, vare sig personlighet, skönhet, bildning eller rikedom kan mäta sig med detta, värdet av en orörd kropp.

NOTER

¹ En av ambitionerna med min avhandling är att fokusera på kvinnors roll som sociala *aktörer* och inte som *offer*. Tanken är att kvinnorna inte förhåller sig passivt till en uppsättning förtryckande sociala strukturer, utan tvärtom ständigt för-

handlar och tänjer de gränser som verkar begränsande på deras vardag. Av utrymmesskäl avstår jag från att använda min empiri för att utveckla dessa tankegångar i denna text.

- ² Befrias oskuldsbegreppet från sina rent fysiska aspekter, där "oskulden" vanligen uppfattas som en intakt mödomshinna, syftar begreppet alltså på såväl män som kvinnor (Holtzman och Kulish, 1997:7).
- ³ Den anatomiska informationen om mödomshinnan är hämtade från hemsidan: http://www.delmarhealthcare.com/pdf/0766811425_02.pdf (s. 35).
- ⁴ Min översättning.

LITTERATUR

- El Saadawi, Nawal, 1980. *The Hidden Face of Eve – Women in the Arab World*. Zed Books Ltd.: London.
- Holtzman, Deanna & Nancy Kulish, 1997. *Nevermore: The Hymen and the Loss of Virginity*. Jason Aronson inc. Northvale: New Jersey, London.
- Mernissi, Fatima, 1996. *Women's Rebellion & Islamic Memory*. Zed Books Ltd.: London & New Jersey.

Internet:

- Ur: Reproductive Anatomy: http://www.delmarhealthcare.com/pdf/0766811425_02.pdf. (Den 28 september 2004.)

SUMMARY

Virginity and Tree Climbing A Study on Lifestories and Agency

Through a Foucauldian discursive analysis of the recorded interviews of some of the first generation Iranian immigrant women living in Sweden, the intent of this research is to study sexuality as gendered, historicized, and culturally constructed. I will examine the impact of contemporary Iranian Islamic cultural and legal practices, as well as the influence of the multi-faceted experience of migration and displacement in the construction and production of women's sexuality, and what they consider to be shifting across multiple and disjunctive socio-cultural relations. In this paper I focus on one of the notions that were raised by all the research participants, namely virginity. By deconstructing the virginity notion I aimed to show how virginity, as a physical technicality, not only govern women's sexuality but also shape all their movements and lives. The importance of preservation of virginity has also enormous impact on female movement and (female) childhood plays and further on their dreams and future plans. In these settings, virginity is the most significant and valuable gift a woman can offer to her husband. All other valuable qualifications such as her personality, beauty, education and wealth are regarded to be less valuable capital in compare to her untouched body.